

355.721(091)

VOJENSKÁ NEMOCNICA ČERVENÉHO KRÍŽA V PIEŠŤANOCH 1914—1918

Plk. MUDr. Jozef ŠMONDRK
Vojenský kúpeľný ústav, Piešťany

Zdravotnícka služba v starej rakúsko-uhorskej armáde na sklonku minulého a začiatku tohoto storočia sa riadila Krauseho koncepciou zdravotníckeho zabezpečenia z roku 1861. Podľa tejto koncepcie mal byť v prípade vojny zistený čo najväčší rozptyl ranených v teritóriu. O plnení tohoto zámeru svedčí hustá sieť vojenských zdravotníckych zariadení. Napríklad v posledných dvoch desaťročiach pred prvou svetovou vojnou boli na území Slovenska tieto stále vojenské zdravotnícke zariadenia (v zátvorkách počet lôžok):

- I. Posádková nemocnica: Komárno (290), Bratislava (190) a Košice (330)
- II. Oddielové nemocnice: Trenčín (32), Lučenec (53), Levoča (47) a Prešov (54)
- III. Zemebranecká nemocnica v Nitre (60)
- IV. Dom chorých v Banskej Bystrici (19)
- V. Vojenská invalidovňa s nemocnicou v Trnave (257)
- VI. Vojenský kúpeľný ústav Piešťany (120) a Trenčianske Teplice.

Po vyhlásení mobilizácie 26. júla 1914 každá posádková nemocnica:

- a) rozšírila počet svojich lôžok,
- b) zriadila detašované oddelenia a filiálne nemocnice v mieste posádky alebo v najbližšom okolí,
- c) zmobilizovala poľné zdravotnícke útvary (pechotné a jazdecké zdravotnícke útvary, poľné nemocnice, mobilné záložné nemoc-

nice, zdravotnícke vlaky, poľné útulne pre ľahko ranených a chorých),

- d) rozvinula záložné nemocnice v iných mestách svojej spádovej oblasti, ktoré potom nadväzovali na poľné zdravotnícke zariadenia,
- e) spolupracovala pri etablovaní vojenských nemocníc, ktoré organizoval Červený kríž, cirkev a iné organizácie.

Vojenský kúpeľný ústav v Piešťanoch bol postavený v 60. rokoch minulého storočia. Od roku 1863 začal svoju činnosť. Pôvodne nemal žiadne mobilizačné určenie, ale počítalo sa s ním, že v prípade potreby bude súčasťou dobrovoľne organizovaného zdravotníckeho zariadenia, ktorých organizácia bola zaisťovaná podľa potreby vtedy platného služobného predpisu N-14 Reglement für den Sanitadienst Freiwillige. Po vypuknutí prvej svetovej vojny v roku 1914 začalo riaditeľstvo kúpeľov v Piešťanoch ihneď iniciatívne bez príkazu spolu s jednotou Červeného kríža v súčinnosti s posádkovým veliteľom — veliteľom Vojenského kúpeľného ústavu — organizovať takzvanú „Pomocnú nemocnicu riaditeľstva kúpeľov“. Toto zdravotnícke zariadenie pri svojom vzniku malo 150 lôžok pre dôstojníkov a 1000 lôžok pre mužstvo.

Podľa miesta ubytovacích zariadení bola pomocná nemocnica rozčlenená na 4. časti:

- 1. Liečebný ústav Pro labore
- 2. Župná nemocnica
- 3. Krošlák

4. Vojenský kúpeľný ústav.

Vojenský dozor nad týmto ústavom dobrovoľnej zdravotníckej starostlivosti mal posádkový veliteľ a inšpekční dôstojníci pridelení k jednotlivým častiam nemocnice.

Lekársky dozor zaisťoval vojenský lekár. Vlastnú liečebnú a ošetrovateľskú starostlivosť prevádzal personál jednotlivých častí nemocnice.

Administratívnu a organizačnú správu zabezpečovalo riaditeľstvo kúpeľov. Vojenská správa platila organizátorom nemocnice — riaditeľstvu kúpeľov — podľa dojednanej zmluvy len skutočné výlohy na stravovanie, obsluhu, lekárske ošetrovanie, oteplenie, osvetlenie a prádlo. Používanie liečebných prostriedkov bolo pre všetkých pacientov nemocnice bezplatné. Slovensko hneď na začiatku prvej svetovej vojny bolo časťou zázemia rusko-rakúskeho frontu (oblasť Haliče), ktorý si vyžiadaval mnoho mŕtvych, ale aj ranených. Pôvodná kapacita nemocnice bola hneď v prvých mesiacoch vojny nedostačujúca. Táto skutočnosť ako aj vyhliadky na dlhé trvanie vojny nútili vojenskú správu urýchlene riešiť počty lôžok. Problém uvažovali riešiť postavením väčšieho počtu Deckerových budov (drevené prízemné budovy) v areáli Vojenského kúpeľného ústavu. Tento návrh bol nevyhovujúci z medicínskeho hľadiska, preto erár akceptoval návrh riaditeľstva kúpeľov — vybudovať na kúpeľnom ostrove, na žriedle, moderný, murovaný liečebný ústav trvalej hodnoty.

Na základe výnosu ministerstva vojny č.j.9741/14 zo dňa 30.4.1915 bola za týmto účelom 13. júna 1915 podpísaná zmluva medzi stavebným riaditeľstvom vojenského veliteľstva v Bratislave ako zástupcom vojenskej správy a Imrichom a Viliamom Erdödyom ako majiteľmi piešťanských kúpeľov a Alexandrom, Ľudvíkom a Arminom Winterom ako nájomníkmi kúpeľov. Zmluva určovala stavebné záväzky z oboch strán a práva používania plánovaného liečebného ústavu vojenskou správou za vojny i po vojne. Podľa tohoto záväzku počas vojny bola celá lôžková kapacita určená vojakom, po vojne do roku 1940 mali vojaci vyčlenené 200 lôžok s kompletnou liečbou.

So stavbou sa začalo ešte v roku 1915. Za výdatnej materiálnej i morálnej pomoci vojenskej správy stavba pokračovala veľmi rýchlo. Do 30. mája 1916 bol slávnostne odovzdaný do používania na tú dobu moderne vybudovaný liečebný ústav PRO PATRIA.

Nový ústav mal kapacitu 600 lôžok, vlastné liečebné a stravovacie zariadenie.

V správe Posádkovej nemocnice riaditeľstva kúpeľov bola hneď od začiatku celá rada nevyriešených otázok. Riadenie nezodpovedalo platným predpisom a požiadavkám vojenskej správy. Preto 19. mája 1915 bola prevedená reorganizácia nemocnice. Od tej doby niesla pomenovanie „Vojenská nemocnica Červeného kríža

v Piešťanoch“. Toto zariadenie bolo riadnou ustanovizňou Záložnej nemocnice v Trnave.

Veliteľom nemocnice bol súčasný veliteľ Vojenského kúpeľného ústavu, ktorý plnil funkciu posádkového veliteľa. Lekársky dozor nad prevádzkou nemocnice vykonával vojenský lekár určený Vojenským veliteľstvom v Bratislave.

Dozor a správu v jednotlivých častiach vykonávali inšpekční dôstojníci a ďalší vojenský personál. Vlastnú liečbu a ostatnú starostlivosť prevádzal aj naďalej personál jednotlivých častí nemocnice pod priamym vedením vojenských orgánov. Veliteľstvo nemocnice sídlilo vo VKÚ, kde bola centralizovaná evidencia a administratíva.

Vojenská nemocnica Červeného kríža v Piešťanoch mala 5 častí. Piatou časťou bol nový liečebný dom PRO PATRIA. Počet lôžok po reorganizácii sa rozšíril na 2500—3000. Stravovanie pacientov bolo prevádzané ako pred tým v jednotlivých liečebných častiach. Iba dôstojníci boli stravovaní spoločne v jedálni hotela Royal. Dopravu chorých zabezpečovalo veliteľstvo nemocnice dopravnými prostriedkami riaditeľstva kúpeľov.

Hlavnou indikáciou pre liečbu vo Vojenskej nemocnici Červeného kríža v Piešťanoch boli poúrazové stavy pohybového aparátu a reumatické ochorenia. V prípade potreby boli vykonávané i menšie chirurgické výkony.

Liečba vo Vojenskej nemocnici Červeného kríža v Piešťanoch sa opierala o blahodárny účinok piešťanskej termálnej vody na hojenie vojnových poranení a reumatických ochorení. Toto obdobie je však známe aj snahou o rozvoj rehabilitačnej liečby, ktorej história je úzko spojená so svetovými katastrofami akou prvá svetová vojna nesporne bola.

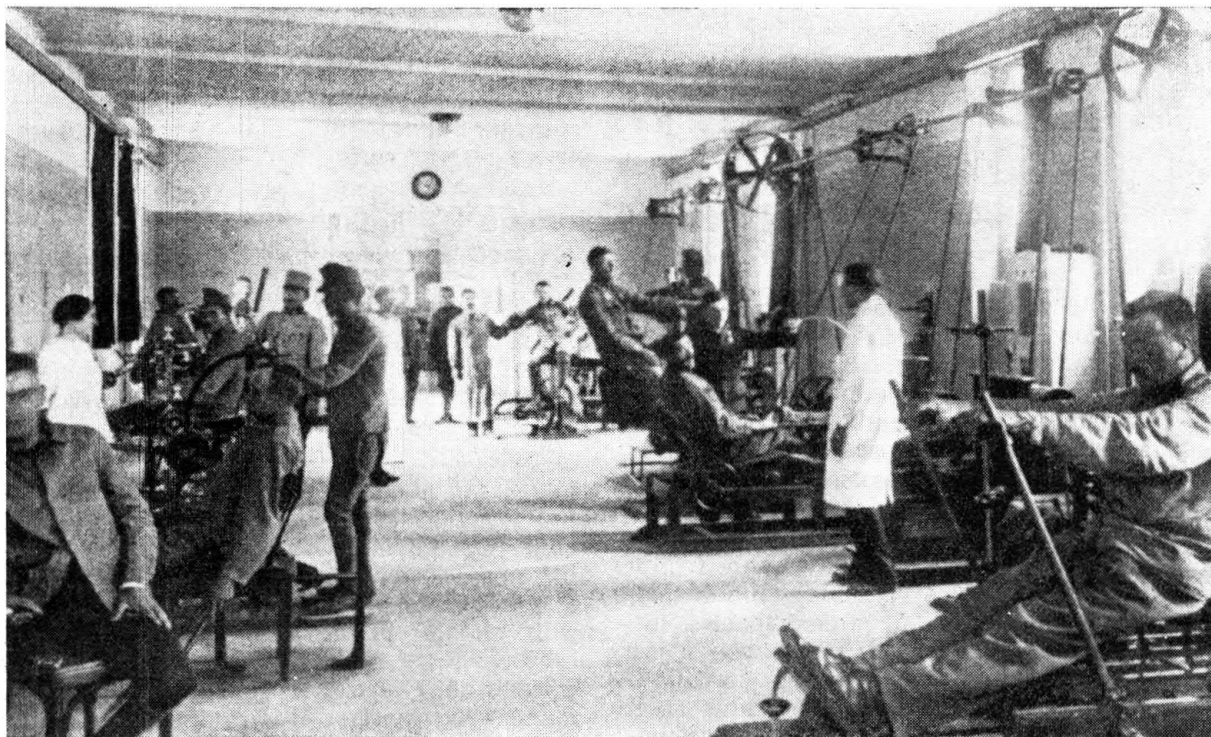
Pre potreby frontu bolo treba urýchlene navracat bojaskopných vojakov. Jeden cvičený a v boji osvedčený veterán bol cennejší ako niekoľko nováčikov. Ale aj pre potreby zázemia bolo treba kvalifikované pracovné sily z radov vyškoliených alebo preškolených invalidov.

Aj vo Vojenskej nemocnici v Piešťanoch bola hneď zo začiatku jej činnosti zriadená škola pre invalidov, v ktorej sa zdokonaľovali, respektíve preškolovali invalidní vojaci v rôznych remeslách, napríklad košíkarstvu, krajčírstve, obuvníctve atď. Súčasne bola zriadená aj škola pre analfabetov, kde sa mnohí vojaci naučili čítať a písať.

Z rehabilitačných prvkov sa kladol dôraz na gymnastiku s pomocou Zanderových prístrojov. Ďalej rekonvalescentní pacienti vykonávali rôzne pomocné práce pri údržbe budov a parkov. Tieto boli prevádzané nielen z dôvodov ekonomických, ale aj pre posilnenie zdravia, ako to uvádza autor kroniky VKÚ Piešťany z rokov I. svetovej vojny.

Pacientov na práce určoval ošetrojúci lekár.

Komplexnosť liečby posilovala snaha vedenia

Obr. 1. Cvičenie na Zanderových prístrojoch

nemocnice a dobročinnosť organizácií, najmä Červeného kríža, o účelné zamestnanie pacientov v rámci kultúrneho vyžitia. Napríklad v sále hotela Herzok bola zriadená čítareň pre vojakov. Tu boli prevádzkané kabaretné a divadelné predstavenia, vystúpenia spevokolov organizovaných z radov vojakov — pacientov. Starostlivosťou Červeného kríža bol zaistený premietací prístroj a filmy. Ich premietanie bolo prevádzkané každý deň, vždy v jednej z piatich častí nemocnice.

Počas trvania vojenskej nemocnice, to znamená v rokoch 1914—1918, bolo v tomto zariadení liečených 8230 dôstojníkov a 108 575 vojakov. Z celkového počtu liečených zomreli 4 osoby, z toho traja na TBC a jeden pacient po operácii.

Dňom 1. novembra 1918 po vyhlásení samostatnosti Československej republiky bola Vojnová nemocnica Červeného kríža v Piešťanoch samočinne zrušená. Chôdze schopní pacienti odišli do svojich domovov, ťažšie nemocní boli preložený do Župnej nemocnice.

Zoznam vojenských a civilných lekárov, ktorí ordinovali vo válečnej nemocnici:

Liečebný dom Vojenský kúpeľný ústav:
plukovník lekár dr. Šedivec Ján — náčelný lekár 1915
plukovník lekár dr. Skopal František — náčelný lekár 1916
štabný lekár dr. Steidl Alojz — náčelný lekár 1917
plukovník lekár dr. Goldmann Gustav
nadporučík dr. Gara Zigmund
nadporučík dr. Szegő Armand — zubný lekár.

Liečebný dom PRO LABORE:

civilný lekár dr. Husák Oto
civilný lekár dr. Kramer Oskár
civilný lekár dr. Weiss Pavol.

Župná nemocnica:

plukovník lekár dr. Lichtenstein Ladislav
civilný lekár dr. Alexander Lev
civilný lekár dr. Fodor Koloman.

Liečebný dom KROŠLÁK:

plukovník lekár dr. Havasz Julius
civilný lekár dr. Neuwirth Ferdinand.

Liečebný dom PRO PATRIA:

plukovník lekár dr. Vörös Pavol
nadporučík dr. Lazslo Eduard
civilný lekár dr. Reichardtová Milica
civilný lekár dr. Würzfeld Augustin.

Súhrn

Autor v uvedenej práci na základe historických materiálov popisuje vznik a činnosť Vojenskej nemocnice Červeného kríža v Piešťanoch, ktorá v rokoch 1914—1918 plnila teritoriálne úlohy zdravotníckej služby počas prvej svetovej vojny.

Literatúra

1. WOLF, V.: Dejiny VKÚ Piešťany.
2. PREČ, A.: Vojenské nemocnice na Slovensku. Voj. zdrav. Listy, 46, 1977, č. 6, s. 261—268.
3. ŠMONDRK, J.: 120 rokov Vojenského kúpeľného ústavu. Voj. zdrav. Listy, 52, 1984, č. 4, s. 171—172.

Kľúčové slová: I. svetová vojna; Vojenská nemocnica.